

Návrh zásad rozvoja nadaných detí a mládeže – podklad do zákona o výchove a vzdelávaní

Východiská

Návrh zásad rozvoja nadaných detí a mládeže – podklad do zákona o výchove a vzdelávaní vychádza z návrhu Legislatívneho zámeru zákona o výchove a vzdelávaní, ktorý sa v rámci zásad odvoláva aj na Koncepciu rozvoja nadaných detí a mládeže v SR, ktorá má byť zakomponovaná do pripravovaného zákona o výchove a vzdelávaní (na základe úlohy 18.2 z 9. porady vedenia ministerstva zo dňa 17. apríla 2007).

V tejto súvislosti legislatívny zámer uvádza:

B.3.1.9. Koncepcia rozvoja nadaných detí a mládeže (schválená MŠ SR dňa 17.4.2007).

Koncepcia predpokladá rozvoj

- a) **intelektového nadania** detí a mládeže s vysoko nadpriemerne rozvinutými poznávacími schopnosťami, s potenciálom pre vysoké výkony v jednej alebo viacerých intelektových oblastiach. Poznávacie vývin intelektovo nadaných žiakov je akcelerovaný, iné zložky ich osobnosti sa však nemusia vyvíjať rovnomerne. Títo žiaci potrebujú vo výchovno-vzdelávacom procese špecifický prístup, metódy, formy i obsah,
- b) **umeleckého nadania** detí a mládeže, ktoré sa prejavuje v niektorej z umeleckých oblastí – výtvarnej, hudobnej, literárno-dramatickej, tanečnej a ďalších,
- c) **športového nadania** detí a mládeže, ktoré sa prejavuje v niektorej z mnohých oblastí individuálneho alebo kolektívneho športu,
- d) **praktického nadania** detí a mládeže, ktoré súvisí s manuálnymi zručnosťami pre konkrétne praktické činnosti (napr. kuchárske, automechanické, elektrotechnické), alebo so sociálnymi spôsobilosťami (napríklad pri práci v oblasti tzv. pomáhajúcich profesií).

Koncepcia predpokladá zabezpečenie **rozvoja nadania na troch úrovniach**:

- a) **záujmová úroveň**: nie je podmienená výberovým konaním, uskutočňuje sa prostredníctvom voliteľných predmetov alebo prostredníctvom mimoškolského vzdelávania (krúžky, kluby a pod.)
- b) **výkonnostná úroveň**: je podmienená výberovým konaním, vzdelávacie programy s rozšíreným vyučovaním príslušných predmetov, základné umelecké školy, vyššie kolá predmetových súťaží a olympiád a pod.
- c) **vrcholová úroveň**: dôraz na individuálny prístup, triedy alebo školy pre intelektovo nadaných, športové školy alebo triedy a pod.

D. 14. Výchova a vzdelávanie nadaných detí a žiakov

Zákon vymedzí nové poňatie starostlivosti o nadané deti a žiakov ako integrálnu súčasť výchovy a vzdelávania. V rámci toho zákon vytvorí **podmienky pre rozvíjanie nadania v celom systéme výchovy a vzdelávania**; týmto žiakom bude umožnené **rozšírené vzdelávanie v rámci integrovaného vzdelávania a osobitných študijných programov**; len výnimočne budú vzdelávané v špeciálnych školách, ustanoví štátnu starostlivosť o šport ako súčasť výchovy a vzdelávania, upraví starostlivosť o mimoriadne športovo nadané deti a mládež a **podmienky prijímania** v športových školách a v športových triedach, ustanoví **osobitné podmienky pre starostlivosť o intelektovo nadané deti a žiakov**; osobitne vymedzí starostlivosť o intelektovo nadané deti a žiakov, ktoré majú predpoklady na dosahovanie vynikajúcich výsledkov vo vzdelávaní v akademickej oblasti.

Návrh podkladov do zákona o výchove a vzdelávaní je rozdelený na dve časti:

1. rozvíjanie nadania žiakov

Ide o zabezpečenie rôznych foriem rozvíjania nadania, či už potenciálneho, nediagnostikovaného alebo rozpoznaného nadania. Formy rozvíjania sú založené najmä na rozšírení možností poznávania, tréningu, precvičovania, osvojovania si činností a obsahu, súvisiaceho s oblasťou nadania (napr. nepovinné predmety, tréningy).

2. výchova a vzdelávanie intelektovo nadaných žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Ide o špecifickú populáciu s vysoko nadpriemerne rozvinutými kognitívnymi schopnosťami a s tým súvisiacimi možnými problémovými prejavmi (nerovnomerný vývin, prejavy

správania, pripomínajúce niektoré poruchy, problémy v komunikácii a v socializácii a pod.), vyžadujúcu vzdelávanie, ktoré nie je poskytované v rámci bežných školských programov. Ide o úzku skupinu žiakov (približne 2% populácie) so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Podklady do zákona o výchove a vzdelávaní

1. Rozvíjanie nadania žiakov

Právo na rozvíjanie nadania

Do nového zákona o výchove a vzdelávaní zahrnúť

- právo na podporu a rozvíjanie schopností a nadania detí a žiakov

Deklarovanie podpory nadania v rámci práv žiakov, pričom podpora nadania predpokladá kladenie dôrazu na silné stránky žiaka.

Definovanie nadaného žiaka

Nadaný žiak je žiakom, ktorý vzhľadom na svoje schopnosti a ďalšie vlastnosti má predpoklad vysokých výkonov v niektorej činnosti.

Formy rozvíjania nadania

Školy a školské zariadenia rozvíjajú nadanie žiakov na základe ich záujmu prostredníctvom rozširujúceho učebného obsahu, nepovinných a výberových predmetov, záujmových krúžkov, súťaží, seminárov a sústreďení.

Ide o rozvíjanie nadania žiakov na záujmovej úrovni, keď ešte nadanie nemusí byť diagnostikované. Tieto formy tiež umožňujú žiakom a učiteľom rozpoznať v žiakoch druh a stupeň nadania.

Školy a triedy (ďalej len „školy“), rozvíjajúce nadanie žiakov na základe výberu, sú školy s rozšíreným vyučovaním. Školy s rozšíreným vyučovaním prijímajú žiakov na základe prijímacieho pohovoru a zriaďujú sa spravidla pre žiakov po absolvovaní I. stupňa základnej školy (okrem základnej umeleckej školy).

Ide o rozvíjanie nadania na výkonovej úrovni, v niektorých prípadoch aj na vrcholovej úrovni. Vzhľadom na niektoré spoločné charakteristiky rozvíjania rôznych druhov nadania sa navrhuje spoločný pojem - školy s rozšíreným vyučovaním niektorých predmetov, ktoré sa ďalej špecifikujú podľa zamerania:

Školy s rozšíreným vyučovaním sú:

- športové školy
- umelecké školy
- školy s rozšíreným vyučovaním prírodovedných predmetov (výnimočne a so súhlasom ministerstva školstva)
- školy s rozšíreným vyučovaním spoločenskovedných predmetov (výnimočne a so súhlasom ministerstva školstva)

Nadaný žiak môže byť vzdelávaný na základe individuálneho vzdelávacieho plánu, v ktorom sa upravujú podmienky jeho účasti na vyučovaní, absolvovania jednotlivých ročníkov a predmetov vzhľadom na jeho prípravu a účasť na podujatiach, v ktorých rozvíja svoje nadanie.

Ide o formu rozvíjania nadania žiakov všetkých stupňov škôl na vrcholovej úrovni, umožňujúcu individuálny rozvoj a aktívnu účasť žiakov na súťažiach, seminároch, prehliadkach, súvisiacich s ich nadaním. Súčasťou tejto formy môže byť aj zabezpečenie mentora spomedzi učiteľov vyšších stupňov škôl, vedeckých pracovísk a pod.

Diagnostické kritériá

Prijímací pohovor obsahuje

- previerku predpokladov žiaka pre oblasť nadania, ktorú škola rozvíja
- lekárske potvrdenie o zdravotnom stave žiaka
- prijímaciu skúšku, zameranú na oblasť nadania, ktorú škola rozvíja
- v školách s rozšíreným vyučovaním prírodovedných alebo spoločenskovedných predmetov aj výsledky celoslovenského testovania žiakov v príslušnej oblasti

Previerkou predpokladov sa myslí napr. anatomické a fyziologické predpoklady (tanečná škola), zmysel pre rytmus (hudobné odbory škôl). Lekárske potvrdenie je potrebné najmä v oblasti rozvíjania športového nadania. Prijímacia skúška – ide najmä o preverenie schopností a výkonov (napr. skúška z matematiky pre triedu s rozšíreným vyučovaním matematiky).

Podmienka dosiahnutého minima v celoslovenskom testovaní žiakov má zabezpečiť výber žiakov na základe vysokého výkonu a okrem iného má v budúcnosti zamedziť masívnemu prechodu žiakov prvého stupňa na osemročné gymnáziá. Ministerstvo školstva pritom určí vykonávacím predpisom minimálne podmienky na prijatie žiaka do školy s rozšíreným vyučovaním predmetov (napr. výkon v celoslovenskom testovaní).

2. Výchova a vzdelávanie intelektovo nadaných žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Intelektovo nadaný žiak je žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na základe diagnostiky školským poradenským zariadením. Poradenské zariadenie zároveň odporučí vhodný spôsob vzdelávania žiaka s intelektovým nadaním. O spôsobe vzdelávania žiaka s intelektovým nadaním rozhoduje zákonný zástupca žiaka.

Intelektovo nadaný žiak sa pokladá za žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ak bol takto diagnostikovaný školským poradenským zariadením. Ide o žiakov, ktorí popri, resp. vzhľadom na svoje intelektové nadanie môžu mať také problémové osobnostné prejavy a charakteristiky, že bez špeciálneho prístupu by rozvíjanie ich nadania, ale najmä ich osobnosti mohlo byť ohrozené. Ide o úzku časť populácie (približne 2%), v súčasnosti je diagnostikovaných cca 3000 takýchto žiakov v SR. Európske štáty riešia otázku intelektového nadania rôznym spôsobom, vrátane zaradenia týchto žiakov medzi žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Vzdelávanie intelektovo nadaných žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa uskutočňuje podporovaním a rozvíjaním ich nadania, ale aj celej osobnosti a je zamerané na prevenciu a reedukáciu problémových prejavov, súvisiacich s intelektovým nadaním a s ohľadom na predčasný poznávací vývin žiaka s intelektovým nadaním a jeho možný nerovnomerný vývin v rámci jeho schopností alebo osobnosti. Pri vzdelávaní intelektovo nadaných žiakov sa uplatňuje individuálny prístup.

Zdôraznenie špeciálneho prístupu vo vzdelávaní, odlišného od rozvíjania nadania v bežných školách alebo v školách s rozšíreným vyučovaním predmetov.

Intelektovo nadaný žiak môže mať súčasne aj ďalšie špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

V tejto populácii nie je ojedinelý výskyt porúch, najmä porúch správania, porúch autistického spektra, porúch učenia, ale aj rôzne druhy zdravotného postihnutia.

Intelektovo nadaní žiaci môžu byť vzdelávaní v školách a triedach pre intelektovo nadaných žiakov alebo formou individuálnej integrácie.

Tak ako pri ostatných skupinách žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, uplatňujú sa rôzne formy vzdelávania, ich vhodnosť závisí od osobnosti a nadania žiaka, podmienok školy, bydliska a pod.

Individuálne integrovaný žiak s intelektovým nadaním sa vzdeláva podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu.

Individuálny výchovno-vzdelávací program vytvára triedny učiteľ v spolupráci so školským poradenským zariadením, školským špeciálnym pedagógom alebo s triednym učiteľom, prípadne aj s ostatnými učiteľmi triedy, v ktorej je zaradený individuálne integrovaný intelektovo nadaný žiak.

V škole pre intelektovo nadaných žiakov a v triede pre intelektovo nadaných žiakov môžu byť žiaci v niektorých vyučovacích predmetoch v odôvodnených prípadoch, napr. ak je žiak súčasne zdravotne postihnutý, vzdelávaní podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu.

V tomto prípade ide o tzv. „dvojitú diagnózu“, ktorá môže vyžadovať aj v rámci špeciálneho vzdelávania diferencovaný prístup.

Podrobnosti vo vzdelávaní intelektovo nadaných žiakov

V rámci individuálnej integrácie môžu byť uplatňované aj tieto formy vzdelávania:

- a) individuálne vzdelávanie v škole v rámci niektorých vyučovacích predmetov,
- b) vzdelávanie skupiny intelektovo nadaných žiakov v niektorých vyučovacích predmetoch mimo triedy („vyňatie skupiny intelektovo nadaných žiakov“),
- c) skupinové vyučovanie v triede.

Individuálne vzdelávanie v škole pri individuálne integrovanom vzdelávaní intelektovo nadaného žiaka je vzdelávanie žiaka v niektorom predmete alebo časti predmetu pedagógom, spĺňajúcim odbornú a pedagogickú spôsobilosť pre prácu s intelektovo nadanými žiakmi.

Vyňatie skupiny intelektovo nadaných žiakov je sústredenie individuálne integrovaných intelektovo nadaných žiakov z jednej alebo viacerých tried alebo škôl daného ročníka alebo ročníkov na niektoré časti vyučovania do jednej triedy za účelom poskytnutia rozširujúceho výchovno-vzdelávacieho programu pedagógom, spĺňajúcim odbornú a pedagogickú spôsobilosť pre prácu s intelektovo nadanými žiakmi.

Skupinové vyučovanie pri individuálne integrovanom vzdelávaní intelektovo nadaného žiaka je diferencované vzdelávanie viacerých intelektovo nadaných žiakov v jednej triede, pričom tejto skupine žiakov sa môže venovať v spolupráci s vyučujúcim učiteľom aj pedagóg, spĺňajúci odbornú a pedagogickú spôsobilosť pre prácu so žiakmi s intelektovým nadaním.

Pri skupinovom vyučovaní alebo pri vyňatí skupiny intelektovo nadaných žiakov sú v skupine aspoň štyria intelektovo nadaní žiaci.

Ide o formy vnútornej diferenciacie vyučovania, z ktorých niektoré umožňuje aj súčasná právna úprava, niektoré sa zavádzajú na základe výsledkov ukončených pedagogických experimentov.

Pri vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním sa podľa potreby môžu uplatňovať aj tieto formy vzdelávania:

- a) nástup do školy pred dosiahnutím šiesteho roku veku,
- b) preradenie žiaka do vyššieho ročníka bez absolvovania predchádzajúceho ročníka,
- c) absolvovanie viacerých ročníkov počas jedného školského roka,
- d) absolvovanie jedného alebo viacerých predmetov vo vyššom ročníku,
- e) absolvovanie jedného alebo viacerých predmetov z výchovno-vzdelávacieho programu vyššieho ročníka alebo ročníkov, ako z ročníka, ktorý žiak navštevuje,
- f) absolvovanie jedného alebo viacerých predmetov e-learningovou formou,
- g) individuálne vedenie externým odborníkom.

Tieto formy vzdelávania je možné uplatňovať v školách pre intelektovo nadaných žiakov, v triedach pre intelektovo nadaných žiakov aj pri individuálnej integrácii intelektovo nadaných žiakov.

Pre uplatnenie týchto foriem vzdelávania je potrebné odporúčanie poradenského zariadenia a súhlas zákonného zástupcu a v prípade b) aj úspešné absolvovanie komisionálnej skúšky.

Ide najmä o formy akcelerácie, vhodné pre niektorých intelektovo nadaných žiakov.

V prípadoch c), d), e), f), g) sa žiak vzdeláva podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu. Škola je v prípadoch c), d), e), f) povinná zabezpečiť v najvyššom ročníku intelektovo nadanému žiakovi taký vzdelávací program, ktorý zabezpečí ďalší rozvoj jeho nadania.

Zabezpečenie adekvátneho vzdelávacieho programu v najvyššom ročníku sa myslí taký výchovno-vzdelávací program pre žiaka, ktorý mu zabezpečí ďalšie napredovanie. Ak napr. absolvuje v rámci druhého stupňa základnej školy matematiku vždy vo vyššom ročníku, v deviatom ročníku už táto forma nie je možná. Škola môže zabezpečiť napr. spoluprácu s mentorom, gymnáziom, individuálne rozšírené vyučovanie a pod.

Na výchovno-vzdelávacom procese intelektovo nadaného žiaka sa môže podieľať aj asistent učiteľa, ak ide súčasne o žiaka so zdravotným postihnutím.

Intelektovo nadaný žiak s ďalšími špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa vzdeláva podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu.

Ďalšími špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa myslia špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, súvisiace napr. s poruchou učenia, správania, zdravotným postihnutím (teda okrem špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb súvisiacich s intelektovým nadaním).

Intelektovo nadaný žiak môže byť vzdelávaný aj podľa individuálneho vzdelávacieho plánu najmä z dôvodu úpravy jeho účasti na vyučovaní pri jeho príprave na súťaže, podujatia, sústredenia a nácviky so zameraním na oblasť jeho nadania. Vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho plánu umožňuje vzdelávanie žiaka mimo prostredia školy a obsahuje plán skúšania žiaka, individuálnych konzultácií a neprítomnosti žiaka v škole z dôvodu účasti na podujatiach súvisiacich s rozvíjaním jeho intelektového nadania.

Ide o žiakov s vrcholovým výkonom v niektorej oblasti, ktorí svoje nadanie rozvíjajú aj v mimoškolských činnostiach.

Ďalšie podrobnosti vo výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním

Ministerstvo školstva určí všeobecne záväzným právnym predpisom podrobnosti o výchovno-vzdelávacom programe pre intelektovo nadaných žiakov.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky ustanoví metodickým pokynom podrobnosti hodnotenia a klasifikácie prospechu a správania žiakov s intelektovým nadaním, spôsob vyplňania vysvedčení v prípade individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu a individuálneho vzdelávacieho plánu, štruktúru a požiadavky individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, podrobnosti organizácie rôznych foriem vzdelávania intelektovo nadaných žiakov vrátane podrobností diferenciacie žiakov na vyučovaní, kritériá diagnostiky intelektovo nadaných žiakov ako žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a ďalšie osobitosti foriem, metód a prístupov vo vzdelávaní intelektovo nadaných žiakov.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky ustanoví zákonom kvalifikačné požiadavky pre učiteľov vzdelávajúcich intelektovo nadaných žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Ministerstvo školstva určí zákonom spôsob označenia (názov) škôl a tried pre intelektovo nadaných žiakov.